

ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ ТӨМЕН ЖАНДАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Алия ЧАНЧАРОВА *

Түйіндеме: Автор есту қабілеті нашар адамдарды жұмысқа орналастырудың әлеуметтік тәжірибелері тақырыбын егжей-тегжейлі қарастырады. Келесі аспектілерге ерекше назар аударылады: есту қабілеті нашар адамдарды жұмысқа орналастырудың әлеуметтік тәжірибесінің объективті компоненттері, есту қабілеті нашар адамдарды жұмысқа орналастырудың әлеуметтік тәжірибесінің субъективті жағының ерекшеліктері. Осы аспектілерді қарастырған кезде екі вектор таңдалды, біріншіден, жұмыс орнын іздеу кезінде мүгедектің негізгі қиындықтары мен әрекеттерін анықтауға бағытталған мәселелер бойынша респонденттердің пікірін бағалау. Екіншіден, респонденттердің мемлекет, қоғамдық ұйымдар, қоршаған орта тарапынан есту қабілеті нашар адамдарды жұмысқа орналастыруға көмек көрсетуге қатысты әрекеттерге қатынасын анықтау болып табылады. Мақалада нашар еститін жандардың дүниежүзі бойынша статистикасының көрсеткіштері, нәтижесінде бұл көрсеткіш жылдан – жылға өсім көрсетіп отырғаны жайлы ақпарат берілген. Адамдар қандай жағдайда есту қабілетінен айырылады және қандай әрекеттер жасау керектігі көрсетілген. Дүниежүзі денсаулық сақтау ұйымының нашар еститін жандарға қандай қолдау көрсету керектігін және де қоғамның толыққанды мүшесі болуға көмек беру керектігі жайлы кеңес берілген. Мүгедектерге олардың жас ерекшелігіне қарай көрсетілетін көмектерге тоқталып өткен. Сонымен қатар Түркия елінің есту қабілеті төмен жандардың ахуалы мен жұмысқа қамту мәселесіне назар аударылған. Зерттеу жұмыстары жүргізілген. Зерттеу нәтижелері ұсынылған. Мысалдар келтірілген, ұсыныстар берілген. Қорыта келе Қазақстанда есту қабілеті төмен жандардың мүмкіндіктері мен қиындықтары жайлы мәселе қозғалады. Оларды шешу жолдары ұсынылып отыр.

Тірек сөздер: статистика, мүгедек, қолдау, қоғам, диагностика, техникалық құралдар, дыбыстар

Problems of Self-Employment of People with Hearing Loss

Abstract: The author examines in detail the topic of social practices for the employment of people with hearing impairments. Particular attention is paid to the following aspects: objective components of the social practice of employment of hearing impaired people, features of the subjective side of the social practice of employment of hearing impaired people. When considering these aspects, two vectors were selected, firstly, to assess the opinion of respondents on issues aimed at identifying the main difficulties and actions of a disabled person in the search for a place of work. The second is to determine the attitude of respondents to actions on the part of the state, public organizations, and the environment related to assistance in the employment of hearing impaired people. The article provides information about the world statistics of hearing loss, why this indicator is growing from year to year. It is indicated in what cases people lose their hearing and what actions to take. The World Health Organization advises on what kind of support should be provided to hearing-impaired people and how to help them become full members of society. The event aims to offer aid to individuals with disabilities, taking into account their age. Moreover, considerable focus was placed on the status and employment opportunities for individuals with hearing impairments in Turkey. Extensive research was conducted, and the findings of this research are presented. Examples are given, recommendations are given. In conclusion, the question of the opportunities and difficulties of hearing impaired people in Kazakhstan is raised. Ways to solve them are proposed.

Key Word: statistics, Disability, Support, Society, diagnostics, technical means, sounds

Кіріспе

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша, есту қабілетінің жоғалуы (DHL) бүгінде әлемде жиі кездеседі және жылдан жылға артып келеді. Адамның саңырау болып туылғаны немесе өмір бойы есту қабілетінен айырылғаны маңызды емес,- дейді денсаулық сақтау ұйымы,- оларға көмек ретінде оңалту терапиясы мен қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға және қоғамның толыққанды мүшесі болуға көмектесу маңызды екенін айтады. Статистикаға сүйенетін болсақ қазір дүниежүзі бойынша есту қабілеті төмен 466 миллионнан астам адам бар екен. Он

---

* әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің докторанты, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің аға менеджері aliya_87.87@mail.ru

жылдан кейін бұл көрсеткіш 630 миллион адамға дейін өсуі мүмкін екен (N.E. Morton, 1991). Неліктен? Қандай себептермен?,- деген сұрақ туындайды.

Есту қабілетінің бұзылуының сипаттамасы.

Есту қабілеті ішінара немесе толық жоғалуы кезінде пайда болады, оны саңырау немесе есту проблемалары деп те атайды. Есту қабілетінің бұзылуы ауырлық дәрежесі мен зақымдану түріне қарай жіктеледі. Дәреже децибелде (дБ) көрсетілген жақсы құлаққа естілетін ең төменгі дыбыс деңгейімен анықталады. Саңырау әдетте есту қабілетінің жоғалуымен байланысты -90 дБ-ден жоғары, ал есту қабілетінің бұзылуы 90 дБ-ден аз. Есту қабілетінің бұзылуы грамматика, емле, жазба, пікірталасқа қатысу және т.б. сияқты коммуникативті және оқу кедергілерін тудырады. Ата-аналар мен мұғалімдердің есту қабілеті бұзылған балалардың интеллектісін бағаламауы маңызды, өйткені олардың көпшілігі тілді баяу меңгереді, бұл олардың интеллектуалды қабілеттерін көрсетпейді. Есту қабілетінің бұзылуына қарамастан, адам толыққанды өмір сүре алады (A.C. Davis, 1989).

Есту қабілетінің бұзылуының түрлері

Есту қабілетінің бұзылуын жіктеу өте күрделі, өйткені мұндай күрделі мәселенің барлық шеттерін бір классификацияда қамту қиын. Осылайша, есту қабілетінің бұзылуының әр түрін ерекшеліктеріне қарай ажыратуға болады және олар міндетті түрде бірін-бірі жоққа шығармайды.

- Пайда болу сәтіне сәйкес
- Туа біткен

- Адамдар құлақтың қалыптан тыс дамуы немесе жасушалық деңгейдегі ақауларға байланысты туғаннан мүгедек болуы мүмкін. Есту қабілетінің барлық туа біткен ақаулары ерте анықталмайтынын атап өткен жөн. Іс жүзінде екі негізгі категория бар: туылғаннан 3 жасқа дейін пайда болатын есту қабілетінің бұзылуы және осы жастан кейін пайда болатын (C.D. Mulrow and others, 1990).

Балалар фактілері туралы: АҚШ тағы 1000 жаңа туған нәрестенің әрбір үшінші баласында есту проблемалары бар; қазіргі уақытта көптеген елдерде, соның ішінде Ресейдің ірі қалаларында есту сынағы жаңа туған нәрестелерді тексерудің міндетті тізіміне енгізілген; Балалық шақта есту қабілетінің жоғалуының 60% алдын алуға болатын себептерден туындайды; Дүние жүзіндегі миллиардтан астам жасөспірімдер мен жас адамдар демалыс және ойын сауық орындарында шуға ұшырайды; Мектеп оқушыларының шамамен 15% - слух есту қабілеті бұзылған; Туа біткен есту қабілеті бұзылған балалардың көпшілігі дені сау ата-аналарда туады.

Есту қабілетінің жоғалуы – мүгедектіктің ең көп таралған себептерінің бірі. Мамандардың болжауынша, 2050 жылға қарай әлемде мұндай науқастардың жалпы саны 700 миллион адамды құрайды (N.E. Morton, 1991).

Мүгедектік генетикалық, травматикалық, уытты (дәрі -дәрмектер мен есірткі) және дегенеративті (қартаю) факторлардың әсерінен өмір бойы дамиды. Есту қабілетінің бұзылуының кейбір жағдайларында өмір бойы екі түрлі фактор қосылуы мүмкін, олар жағдайдың ауырлығын арттырады. Мысалы, адам есту қабілетінің белгілі бір дәрежесін сақтай отырып, есту қабілетінің бұзылуына әкелетін жас кезінде акустикалық жарақат алған. Кейінірек ол ототоксикалық препаратпен ұзақ емделеді (мысалы, аминогликозидтер тобының кейбір антибиотиктері), бұл ауруға шалдыққан құлақты одан әрі зақымдауы мүмкін. Ауырлығына байланысты есту қабілетінің жоғалуы дыбысты қабылдауға арнайы есту аппараттары қажет болатындай дәрежеде кедергі жасайтын кез келген есту қабілетінің жоғалу дәрежесін қамтуы мүмкін. Бұл бұзылуларды олардың дәрежесіне қарай топтарға бөлуге болады, мысалы, терең

саңыраулық деп те аталатын *кофоз*. Дыбысты қабылдауды төмендететін әр түрлі жағдайлар біржақты немесе екі жақты болуы мүмкін екенін ескеру маңызды (С.Д. Mulrow and others, 1990).

Есту қабілетінің жоғалуының ең көп тараған себептері: бастың физикалық жарақаты, акустикалық жарақат (шудың әсері), қысымның әсері, күкірт тығындары, жұқпалы аурулар (паротит, герпес), есту нервінің патологиясы, Лайма және Меньер аурулары, құлақ қалқанының перфорациясы, склероз, инсульт бұл осы ауруға шалдығудың көп тараған түрі, бұдан басқа да себептері болуы мүмкін.

Дүниежүзілік есту күні қарсаңында дәрігерлер бұл мәселені талқылады. Олар еске салды – баланың есту проблемаларының 60% - аналықты жоспарлау кезеңінде алдын алуға болады. Алдын алудың бірінші шарасы-ата-аналарға саналы түрде дайындық; барлық алдын алуға болатын инфекцияларға міндетті вакцинация; созылмалы инфекциялардың ошақтарын емдеу (Сидоров А.А. және ...2014).

Туркия еліндегі есту мүмкіндігі шектеулі жандармен жасалатын жұмыстар. Измир саңырау-мылқау және соқырлар мекемесі алғаш рет Түркияда 1924 жылы құрылды және бұл мектептегі оқушыларға сөйлеу, математика, физика сияқты сабақтармен қатар ағаш ұстасы, ою, ұсталық, тегістеушілік, дәнекерлеуші, етікшілік, тігіншілік және тоқымашылық сияқты кәсіптерді үйретеді екен (Танери).

Мүмкіндігі шектеулі адамдарға жоғары білім беру деңгейінде білім беру жайлы. Анадолу университетінде мүгедектерге арналған біріктірілген мектеп құрылды және 1993 жылы білім беру және оқыту есту қабілеті нашар адамдар білім ала бастады (Кая, 2015).

Ұлттық білім министрлігі Арнайы білім берудегі жетекшілік және кеңес беру қызметінің бас басқармасы 1987 жылы құрылған комиссия жұмысымен 500 сөзден тұратын нұсқаулық жобасы дайындады. Мазмұны жағынан жеткіліксіз деп танылған бұл нұсқаулықты жаңадан құрылған комиссия 2000 сөзден, идиомалардан және мысал сөйлемдерден тұратын «Ересектерге арналған ым тілі», «Түрік ым тілі» оқулығы 2005 жылы жарық көрді. Ол ресми түрде (Дамла) және Түрік белгісі деп 2006 жылы 14 сәуірде танылды, Ресми газетте жарияланды.

«Тіл жүйесін құру мен енгізудің тәртібі мен принциптерін анықтау» туралы тиісті Ереже күшіне енді (Akalin). 2012 жылы түрік ымдау тілінің сөздігіне қажеттілік туды. 2017 жылы 7 маусым «Түрік ымдау тілі күні» болып қабылданды (Жоба 2019-1TR01-KA202-076675).

Жұмыс істейтін есту қабілеті нашар адамдарға арналған әдебиеттерге шолу нәтижесінде қол жеткізілген зерттеулер жарияланды. Олар жылдарға қарай жан-жақты талданып, төменде талқыланған мәселелер ұсынылып отыр. Мысалы, Шахан (2018) зерттеуі. Текирдаг провинциясы өзінің зерттеуінде мүгедектердің өмірге қатысуында бастан кешіретін проблемаларымен айналысады. Сүлейманпаша ауданында тұратын 50 мүгедек қатысушымен сараптама өткізілді. Олардың 12-сі (24%) есту қабілеті нашар болып шықты. Жүргізілген зерттеулер нәтижесінде мүгедектердің ең үлкен тірегі – олардың отбасы және олардың әлеуметтік ортасы болып анықталды. Бұл қолдау түрлері қатысушылардың жынысына байланысты, жас ерекшеліктеріне, мүгедектік түрлеріне, еңбекке жарамсыздық деңгейіне, жұмыс істеген жылдары және жұмыс мекемелеріндегі еңбек қызметіне байланысты жасалды. Олардың қызметтеріне қарай ерекшеленбегені анықталды.

Үйсал (2018) еңбек психологиясына қатысты мүгедектердің қабылдау және көзқарас айырмашылықтары Біздіңкөй мүгедектер өндіріс орталығында жұмыс істейтін 64 мүгедектермен жүргізілді. Қатысушылардың 28 (44%) есту қабілеті нашар болып шықты. Зерттеу нәтижесінде есту, мүгедектердің орташа мотивация деңгейі физикалық және психикалық кемістігі барлардан кейін 3-ші орында тұрады екен. Және олардың

жұмыстан шығу ниеті 5 түрлі мүгедектік тобымен салыстырғанда ең жоғары деңгейде, - деп айтылды. Сонымен қатар, олар басқа топтағы мүгедектермен салыстырғанда өздерін жұмыстарында табысты сезінеді. Сараптама бойынша олар ашушаңдық бойынша ең төмен, ал жүйке болу жағынан ең жоғары орташа көрсеткішке ие болды. Алсанджак (2018) Сиваста тұратын саңыраулар қауымының әлеуметтік оқшаулану мәселелерін зерттеді. 25 ересек саңырау адамдармен жүргізілді. Олардың проблемалары; Жұмыс орнында ым-ишара тілін білмегендіктен қарым-қатынас жасай алмау, жұмыс берушілер және әріптестердің теріс көзқарастары мен мінез-құлықтары, біліктілікті арттыру және ауысым жүйеге кірмейді, жұмыс берушілер бұл адамдарды сақтандырусыз жұмысқа алады және қысқартуға жиі ұшырауы мүмкіндігі анықталады. Cesim, Shanlı and Akel (2018) Хаджеттепе университетіндегі мүгедек қызметкерлер тап болған мәселелер: Ауруханада 30 мүгедек жұмыс істейді, олардың психологиялық зорлық-зомбылық мінез-құлқы бойынша зерттеулері көрсетілген. Зерттеу нәтижесінде қатысушылардың көпшілігі кездеспейтінін, бірақ өздеріне қатысты жағымсыз қылықтар «жиі кездескен» және «басқалардың алдында өзін қорлау» сәттері жиі кездескен. Осы мінез-құлықтардың нәтижесінде олар «күйзеліс пен шаршауды сезінеді» (Жоба 2019-1TR01-KA202-076675).

Маматоғлу (2015) Түркияда 79 провинцияда 50 немесе одан да көп мүгедектердің жұмысқа орналасуына жалпы көзқарас. Зерттеу ұжымының жұмысшылары көп 1628 компаниямен жұмыс істеді. Бұл кәсіпорындарда 8830 мүгедек жұмыс істейтін қызметтер бар. Жүргізілген зерттеулер нәтижесінде мүгедектер үшін қолайлы жұмыс орындары бар екені анықталды.

Tilki (2017) ұйымдардағы моббинг, ұйымдық цинизм, жұмысқа қанағаттану және мүгедек қызметкерлердің жұмысына қанағаттану туралы хабарлады. Оның зерттеуі мемлекеттік және жеке секторда «Кетуге ниет қатынастарына делдалдық әсерлері» деп аталады. Зерттеу 184 мүгедекпен жүргізілді. Зерттеу нәтижесінде мүгедек қызметкерлер үшін Моббинг көбейген сайын ұйымдық цинизм деңгейі артады және жұмысқа қанағаттанушылық төмендейді. Сондай-ақ жұмыстан кету ниетінің артқаны айтылды.

Öztürk (2014) мүгедектердің жұмыс өмірінде кездесетін кемсітушілік туралы зерттеу жүргізді. Көру, есту және ортопедиялық мүмкіндіктері шектеулі адаммен фокус-топтық сұхбат жасалды. Зерттеу нәтижесінде жұмыс орнында есту қабілеті нашар адамдар болса, басқа да есту аппараттары мүгедектермен қарым-қатынас орнатуды қалайтынын, олардың басқа қызметкерлерден алшақ екендігін және олардың бұл жағдайдың іскерлік өмірде кемсітушілікке әкелгенін мәлімдеді. Сонымен қатар, есту қабілеті нашар олардың әріптестері жоқ деп есептейді және өз міндеттерін жазбаша түрде ұсынады. Олардың жұмысқа орналасуына байланысты тұрақты жұмыста күйзеліске ұшырайтыны айтылған. Сонымен қатар, зерттеуге қатысушылар әр салада жұмыс істейтіндіктен, демалыс және қызметте жоғарылату тұрғысынан кемсітушілікке ұшырайтынын мәлімдеді. Дегенмен, ол жетекшінің бастамасына байланысты (мысалы, спорттық жарыстарға қатысу) жағдайларда жағымсыз реакцияларға тап болды. Нәтижесінде саңырау аяушылық пен ашулану сезіміне байланысты есту қабілеті нашар адамдармен қарым-қатынасындағы тұлғалар оларға балалар сияқты қарайтындай немесе олардан көбірек білетіндей әрекет етеді. Көрме жасау арқылы кемсітетіндігі анықталды.

Genç және Çat (2013) мүгедектердің жұмысқа орналасуы мен әлеуметтік инклюзия арасындағы байланысты зерттеді. Зерттеу, жұмыс істейтін 30 мүгедекпен жүргізілді. Қатысушылардың 8-і (24%) есту қабілеті нашар. Зерттеу нәтижесінде жалпы алғанда; жұмыс орнын таңдау экономикалық қолдау көрсетуге себеп болатын қорғалған жұмыс орындарында өмір сүру. Олар оны жұмыс орны ретінде қарастырады,

жұмысқа кіріскеннен кейін отбасынан және ортасынан қолдау алады, содан кейін олар жұмыста және жұмыстан тыс жерде достарымен бақытты және барабар сезінеді. Олардың арасында жылы қарым-қатынас бар екені айтылады.

Таласлыоғлу (2011), жұмыс істейтін мүгедектердің іскерлік өмірге араласа алатындығын бақылауға бағытталған. Оның Ыстамбұлдағы оқуы, олар бастан кешіретін стресс пен мазасыздық пен оларды жеңу арасындағы қарым-қатынасты қарастырады, провинциядағы мемлекеттік секторда жұмыс істейтін 70 мүгедек қатысушылармен анкета жүргізілді. Осы қатысушылардың 12 (%) есту қабілеті нашар. Зерттеу нәтижесінде қатысушылардың жұмыс стрессі, алаңдаушылық деңгейі және қадағалау фокусы арасында оң және маңызды байланыс табылды. Зерттеу жұмысының нәтижесінде мүгедектерге арналған психометриялық құралдарды әзірлеу қолға алынды, (Мамадоғлу, Ясин Докмен және Йылдырым, 2015), Онда мүгедектік құқықтары, кәсіптік денсаулық және қауіпсіздік тәуекелдері туралы зерттеу жұмысы ұсынылды (Çınarlı, 2008; Erten & Ataş, 2019; Güler, 2015), Бұл жинаққа әлемдегі және Түркиядағы мүгедектер жайлы ақпаратпен қамтылған (Жоба 2019-1TR01-КА202-076675).

Қазақстанда бойынша статистикаға сүйенетін болсақ, есту қабілеті бұзылған адамдар саны көбейіп келеді. Бүгінде 16 мың адам осындай диагнозбен өмір сүреді. Бірақ іс жүзінде одан да көп. Көптеген адамдар дәрігерлерге уақытында бармайды немесе дамыған кезеңдерде келеді. Сарапшылар қарапайым құлаққаптар ауыр зардаптарға, кейде толық саңырауға әкелетінін атап өтті. Заманауи гаджеттердің жанкүйерлері қауіпті біледі, бірақ сәнді аксессуарды ұзақ уақыт бойы қолдана береді. Операцияларға келетін болсақ, жыл сайын жүздеген квоталар бөлінеді. Бірақ бұл жеткіліксіз. Біз "таңдаулылардың" материалын көреміз. Мүгедектің сенсорлық түрі. Бұл құбылысты технология ғасырының қасіреті деп атауға болады,-дейді. ДДҰ мәліметтері бойынша, бұл жер шары халқының 5% - дан астамына әсер етеді. Ал 2050 жылға қарай есту проблемалары әрбір оныншы адамда кездеседі. Мұның бір себебі-аудио аппаратураға деген құштарлық. Сарапшылардың пікірінше, кішкентай құлаққаптар көптеген мәселелерге әкелуі мүмкін.

Тәуекел тобында 12 мен 35 жас аралығындағы адамдар бар. Олар құлаққапты басқаларға қарағанда жиі пайдаланады. Сонымен қатар, әлеуметтік сауалнама көрсеткендей, заманауи гаджеттердің жанкүйерлері өздерінің құмарлықтарының салдары туралы біледі. Бірақ қандай да бір себептермен олар қауіпті елемеуді жалғастыруда. Бұл балалар дыбыстарсыз әлемде өмір сүруді үйренеді. жестау тілі мен мимика – қарым-қатынастың жалғыз құралы. Солтүстік Қазақстан мектеп-интернатында есту қабілеті нашар 120-дан астам тәрбиеленуші бар. Анастасия Соловьева-осы оқу орнының бұрынғы түлегі, акробатикадан әлем чемпионы. Енді ол балаларға акробатика пәнінен сабақ беру үшін интернатқа оралды.

ДДҰ статистикасы бойынша мың нәрестеге бір саңырау бала туады. Сонымен қатар, 2-3 жаңа туған нәрестеде бір жылға дейін саңырауға әкелетін терең есту бұзылыстары бар. Қазақстанда жыл сайын сәбилерге арналған операцияға шамамен 250 квт бөлінеді, әрқайсысының құны - шамамен 5 миллион теңге. Бірақ дәрігерлердің айтуынша, бұл әлі жеткіліксіз.

Бұл науқастан арылу немесе алдын алу шаралары қандай?,- деген сұраққа жауап ретінде, оңалту шараларына тоқтала кетейік. Есту қабілеті нашар адамдарды оңалту туралы айтатын болсақ, дәрігерлер есту қабілетін диагностикалаудың, қалпына келтірудің және түзетудің әртүрлі әдістерін білдіреді. Есту қабілеті нашар адамдарды оңалту шараларының ішінде Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы мыналарды анықтады (N.E. Morton, 1991).

1.Техникалық құралдарды пайдалану. Есту қабілетін жақсартатын (немесе жалпы адамға беретін) техникалық құралдар есту қабілетін қалпына келтірудің негізгі

құрамдас бөлігі болып табылады. Мұндай құралдарды қолдану адамдардың сөйлеу және дыбыстар арқылы берілетін ақпаратқа қол жетімділігін едәуір кеңейтеді. Бірақ олардың маңыздылығына қарамастан, бұл техникалық құралдар оңалту стратегиясының құрамдас бөліктерінің бірі ғана екенін есте ұстаған жөн. Техникалық құралдардың ішінде есту аппараттары мен кохлеарлық импланттарды ажыратуға болады.

2. Жестау тілін білу және сөйлеуді ауыстырудың басқа әдістерін қолдану. Балалардың, әсіресе есту қабілетінің төмендеуінен зардап шегетін сәбилердің есту қабілетін қалпына келтірудің басты мәселесі-сөйлеу дағдыларын уақтылы дамыту. Балалардағы сөйлеуді дамыту – оңтайлы когнитивті және әлеуметтік-эмоционалды дамудың кепілі болып табылады. Бұл жағдайда ол есту қабілетінің қатысуынсыз, мысалы, оқу, алақанға басып шығаруды қолдану немесе жестау тілін қолдану арқылы пайда болуы мүмкін.

3. Оңалту терапиясы: адамның саңырау болып туылуы немесе өмір бойы есту қабілетінің жоғалуы маңызды емес, оңалту терапиясы өте маңызды. Мұндай терапияның мақсаты-қабылдау дағдылары мен коммуникативті-лингвистикалық қабілеттерін жақсарту. Есту қабілеті нашар және есту қабілеті нашар адамдарды оңалту сонымен қатар көмекші есту құрылғыларын, аксессуарларды және fm жүйелері мен индукциялық ілмектер, ескерту құрылғылары, телекоммуникация, субтитрлеу және жестау тілін аудару қызметтерін пайдалануды қамтиды. Мұның бәрі есту қабілеті нашар адамдар үшін қарым-қатынас пен білімге қол жеткізуді одан әрі жеңілдетуі мүмкін (N.E. Morton, 1991).

Жоғарыда қарастырылған зерттеулердің нәтижесінде қоғамда бар проблемаларды қалай шешімін табуға болады деген мәселемен жұмыс жасау қажеттілігі бар. Олар:

- Қолдау және қызмет көрсету
- Технология және емдеу саласындағы дамулар
- Оқыту проблемаларын анықтау
- Олармен кіс жұмыс жасау керек?
- Есту қабілеті төмен балаларға көмектесудің жалпы стратегиялары қандай?
- Оларды жұмыспен қамту проблемаларын шешу.

Есту қабілеті төмен жандардың өзін-өзі жұмыспен қамту мәселесі алдыңғы орында тұрған шаруа.

Қарым-қатынас қиындықтары көбінесе есту қабілеті нашар адамдарға өз мамандықтары бойынша жұмыс табуға, сонымен қатар күнделікті мәселелерді шешуге кедергі келтіреді. Елордадағы «Жаснұр» саңыраулар қауымдастығы оларға жұмыс табуға, оқыту семинарларын өткізуге көмектесіп, құқықтық қолдау көрсетеді.

«Біз есту қабілеті бұзылған 30 балаға кәсіби курстар ұйымдастырдық: олар маникюр, шаштараз, тігін ісін оқыды. Біздің сурдоаудармашылардың қатысуымен кейбірі көлік жүргізу курстарынан өтті. Олар үшін жаттығудың ерекшелігі - көп уақыт қажет етеді, өйткені сыныпта ілеспе сурдоаударма бар. Бүгінде олар жұмыс істеп, жалақы алуда. Оларды халықты жұмыспен қамту орталығы арқылы тіркедік. Сонымен қатар олардың бір бөлігі ҰЕҰ-да мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейді. Мысалы, «Балама» орталығы мен Мүгедек балалар қоғамында олар тәрбиеші көмекшісі ретінде жұмысқа орналасады. Біз ересектермен жұмыс істейміз, өйткені оларға балабақша мен мектепте қолдау көрсетіледі, ал колледж бен жоғары оқу орнын бітірген кезде көбіне жұмыссыз қалады», - дейді «Жаснұр» саңыраулар қауымдастығының жетекшісі Қызылгүл Сембина.

Сурдоаударманың диспетчерлік қызметі қауымдастықта онлайн режимде жұмыс істейді. Қызмет өтініш білдіргендерге байланыс орнатуға және мемлекеттік қызмет алуға көмектеседі. Мысалы, дәрігерге жазылғанда, баспанаға кезекке тұрғанда, баланы балабақшаға орналастырған кезде.

«Күнделікті өмір үшін, күнделікті мәселелерді шешу үшін, барлық мәселелер үшін сурдоаударма диспетчерлік қызметі жұмыс істейді. Егер адам дәрігерге жүгінетін болса, ол біздің сурдоаудармашыны видео сілтеме арқылы шақырып, қызмет ала алады.

Қауымдастық ай сайын 120 қоңырауға дейін қызмет көрсетеді.

Ұйым сонымен қатар семинарлар мен тіл курстарын өткізеді. Ағылшын ымдау тілін оқытады. Өзі нашар еститін ол оқушыларға сабақты оңай түсіндіреді. Халықаралық ымдау тілін ерікті түрде Назарбаев Университетінің шетелдік оқытушысы оқытады.

Қазіргі заман адам, ғылым, қоғам туралы дәстүрлі идеяларды қайта қараумен, оның ішінде қоғамның мүгедектерге «ерекше қажеттіліктері бар адамдар» ретінде көзқарасын қайта бағалаумен сипатталады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

- Сидоров А.А., Бондаренко Н.Н. Проблемы социальной адаптации слабослышащих и глухих в рамках получения медицинской помощи // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – №5;
- Қызметкерлерді тыңдау зерттеу есебі. Металдағы саңырауларға дауыс беру сектор (VOC2DEAF) Жоба 2019-1TR01-KA202-076675
- N.E. Morton Genetic Epidemiology of Hearing Impairment. Annals of the New York Academy of science, 1991, 630 (1), 16-31.
- A.C. Davis The prevalence of hearing impairment and reported hearing disability among adults in Great Britain. International Journal Epidemiology. 1989 Dec; 18 (4):911-7.
- C.D.Mulrow, C.Aguilar, J.E.Endicott, M.R.Tuley, R.Velez, W.S.Charlip, M.C.Rhodes, J.A.Hill, L.A.DeNino Quality-of-life changes and hearing impairment. A randomized trial. Ann Intern Med. 1990 Aug 1;113(3):188-94.
- Bolajoko O Olusanya, Valerie E Newton Global burden of childhood hearing impairment and disease control priorities for developing countries. Lancet. 2007 Apr 14; 369 (9569): 1314-1317.
- P.R. Dodge, H. Davis, R.D. Feigin, S.J. Holmes, S.L. Kaplan, D.P. Jubelirer, B.W. Stechenberg, S.K. Hirsh Prospective evaluation of hearing impairment as a sequela of acute bacterial meningitis. The New England Journal of Medicine. 1984 Oct 4; 311 (14):869-74.
- Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. (2001). Жұмыс істеудің, мүгедектіктің және денсаулықтың халықаралық жіктелуі: ICF. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы.

